

Hoofdstuk 2. De Masoretische tekst.

Algemeen. Het Oude Testament is niet als één geheel geschreven en zo door God aan Zijn Kerk gegeven maar het bestaat uit allerlei uiteenlopende geschriften van verschillende aard die door mensen zijn geschreven die door Gods Geest geïnspireerd waren. Door Gods bijzondere zorg en tot onze zaligheid (zie Artikel III van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis) zijn de 39 canonieke Bijbelboeken van het Oude Testament zo samengesteld dat ze met inachtneming van de verschillende stijlen en karakters van de auteurs elkaar niet tegenspreken ondanks dat er vele eeuwen tussen het oudste en jongste Bijbelboek liggen. In die eeuwen zijn culturen ontstaan en ondergegaan. We beleven daarin de gang van God met Zijn volk Israël door de geschiedenis heen mee. Door het geloof verstaan we daarin de stem van de HEERE tot ons in deze tijd en plaats. We doen er goed aan om te letten op wat deze God in Christus door Zijn Geest ook tot ons zegt.

Zeker, het Oude Testament is in eerste instantie de Heilige Schrift voor Israël. De Joden noemen deze Heilige Schrift TeNaCh, naar de beginletters van de Hebreeuwse benamingen van Wet (**T**hora), Profeten (**N**ebiim) en Geschriften (**C**hetoebim). Tegelijk is het Oude Testament samen met het Nieuwe Testament de Heilige Schrift voor de christelijke Kerk ook al verschillende jood en christen op het punt van de uitleg van deze Heilige Schrift grondig met elkaar. En laten we dan maar niet spreken over de verschillen tussen christenen onder elkaar!

Soms wordt de stelling opgeworpen dat het Nieuwe Testament het verklarend handwoordenboek is voor het Oude Testament. Ik kan daar niet in meegaan; net zo min met de gedachte dat het Oude Testament er niet toe zou doen voor de christelijke Kerk. Dat ligt voor mij zeer principieel. Voor mij vormen zowel Oude als Nieuwe Testament de ene Bijbel die ik voor het Woord van God houd. In de uitleg wil ik dan ook naar het geheel van de Heilige Schrift luisteren.

Tegelijkertijd houd ik het grote belang staande van het voortdurend onderzoek naar de tekst van het Oude Testament; en dat temeer omdat in de loop van de tijd tot nu toe geen enkel Bijbelboek gevonden is van één van de schrijvers zelf (een zogenaamd autografon). Tot 1947 waren er nota bene slechts handschriften bekend die op een enkel fragment na teruggingen op de tiende eeuw na Christus. Wat dat betreft hebben de vondsten bij de Dode Zee in Chirbet Qumran in 1947 een radicale verandering gegeven. We zijn daarmee heel wat dichter gekomen bij de ontstaanstijd van bepaalde Bijbelboeken of fragmenten ervan.

Fixatie. Op bladzijde 7 van dit werk heb ik al iets gezegd over de Synode van Jamnia in 100 jaar na Christus toen de canonieke Tenach in consonantentekst is vastgesteld. Later zouden vocalisatie en punctuatie volgen waarover later meer. De vraag doet zich voor waarom de toenmalige geestelijke leidslieden onder het jodendom tot deze fixatie gekomen zijn. Er zijn daarvoor twee belangrijke oorzaken aan te geven.

In 70 na Christus was onder keizer Titus Jeruzalem verwoest en is de tempel met de tempeldienst ten onder gegaan. De joden raakten hun geestelijk en geografisch centrum kwijt en werden naar alle kanten verstrooid. De grote triomfboog van Titus op het Forum Romanum getuigt van de zwaar bevochten overwinning van de Romeinen op de joden. Maar ook na 70 na Christus was het nog niet over. In wezen duurde de opstand onder Bar Kochba tot 135 na Christus toen deze gebroken werd door het optreden van Julius Severus. Maar algemeen was het jaar 70 na Christus een dieptepunt voor het joodse culturele en godsdienstige leven. Sinds die tijd heeft rabbi Aqiba zich met grote hartstocht geworpen op de schriftelijke overlevering van de Hebreeuwse tekst. Dat is de eerste oorzaak.

Als tweede oorzaak geldt het conflict tussen het jodendom en het jonge christendom. Rabbi Aqiba of Aqiba ben Jozef zoals hij officieel heet, is geboren 50 na Christus en als martelaar in de opstand van Bar Kochba gestorven. Hij was een fel bestrijder van de christelijke Kerk die zich snel binnen het Romeinse Rijk uitbreidde. In de discussies tussen joden en christenen beriep men zich op dezelfde geschriften. Want in de Grieks sprekende wereld van die dagen was een Griekse vertaling van het Oude Testament tot stand gekomen, de zogenaamde Septuaginta.

Aanvankelijk stond deze Griekse vertaling ook bij de Joden hoog in aanzien maar toen christenen zich ook op deze vertaling beriepen, daalde het gezag ervan in hoog tempo. Zodoende moest men tegenover het christendom tot een betrouwbare Hebreeuwse Bijbeltekst of een nieuwe Griekse vertaling komen. Zo is er aan de Hebreeuwse tekst de grootst mogelijke zorg besteed. In de eeuwen na de Synode van Jamnia hebben schriftgeleerden er ongelooflijk veel moeite en tijd

aan besteed om te komen tot een zuivere tekst, die ze wilden beschermen tegen corruptie, verandering, onnauwkeurigheid, uitbreiding of verkorting. Deze schriftgeleerden heten Masoreten.

Masoreten. De naam "Masoreten" komt van het woord "Masora", dat traditie of overlevering betekent. Masoreten zijn dus joodse schriftgeleerden, die de Schrift, dat is het Oude Testament, zo getrouw mogelijk wilden overleveren. Vanaf 500 tot 1425 na Christus hebben Masoreten vocalisatie en punctuatie vastgesteld bij de toen bekende consonantentekst van de Tenach; de vorm van de Hebreeuwse Bijbel die we nu kennen.

Onder de Masoreten waren verschillende scholen die soms tegenover elkaar stonden. Er was een Babylonische school omdat veel Joden na de verwoesting van stad en tempel van Jeruzalem naar Babylonië waren uitgeweken; de zogenaamde Masoreten van het Oosten. En er was een Palestijnse school terwijl later de school van Tiberias tot grote bloei kwam; de zogenaamde Masoreten van het Westen. De opvatting van de school van Tiberias werd op den duur gezaghebbend.

Arbeid. Wat was de arbeid van de Masoreten? Voor hen was de overgeleverde consonantentekst van het Oude Testament heilig. Daar wilden ze niet aan toedoen of afdoen zoals alle woorden Gods ook voor de apostel Johannes heilig waren, terwijl zij die Gods gebod overtraden, bedreigd werden met Gods eeuwige toorn; vergelijk Openbaring 22:18-19. Echter aanknopend bij allerlei oude en vaak mondelinge tradities hebben de Masoreten de consonantentekst omheind met allerlei opmerkingen, aanwijzingen, vergelijkingen met bepaalde teksten, afwijkende lezingen en dergelijke, met de bedoeling de tekst foutloos en eerbiedig over te leveren.

De Masoreten telden bijvoorbeeld de verzen, woorden en letters van elk Bijbelboek. Zo lezen we bijvoorbeeld aan het slot van het Bijbelboek Genesis dat het aantal verzen van dit boek 1534 bedraagt. Ook berekenden ze het middelste woord en de middelste letter van een bepaald Bijbelboek. Een paar voorbeelden! De Masora vermeldt dat Leviticus 8:8 het middelste vers is van de Thora. Ook lezen we de aantekening bij Leviticus 11:42 dat zich hier de middelste letter van de Thora bevindt. In het boek van de Psalmen staat de opmerking dat het midden van dit Bijbelboek ligt tussen de verzen 35 en 36 van Psalm 78. Zelfs somden de Masoreten verzen op die alle letters van het alfabet of een zeker aantal ervan bevatten, enzovoorts. In ons oog zijn het wellicht onbeduidende kleinigheden maar die wel deze uitwerking hebben, dat er minutieuze aandacht is besteed aan de juiste overlevering van de betreffende Bijbeltekst.

Zo kan men zeggen dat de Masoreten de eerste wetenschappers waren die tekstkritiek beoefenden. Deze tekstkritiek heeft dan wel een doel dat tegengesteld is ten opzichte van de huidige stand van de Oudtestamentische wetenschap! Bij de Masoreten ging het om de meest zuivere tekst terwijl de Oudtestamentische wetenschap zich inspant al dan niet uitgesproken om zoveel mogelijk aan de inhoud van de tekst afbreuk te doen tot bevrediging van een bepaald soort theologie.

Indeling. Wie de Tenach leest, merkt verschillende indelingen op van de Oudtestamentische Bijbelboeken om tekstbederf te weren. Een eerste indeling van het Oude Testament uitgezonderd het boek der Psalmen is die van open en gesloten cesuren, in de Biblia Hebraica aangeduid door het woord parasj (פְּרָשֵׁי): rustpunten in de versregel. De open cesuur in de Biblia Hebraica (פ, פְּתוּחָא) begint aan het begin van het vers na een lege of niet volledig uitgeschreven tekst. De gesloten cesuur (ס, סְתוּמָא) wordt enkel en alleen door een korte tussenruimte binnen een vers van de voorafgaande cesuur gescheiden.

Een tweede indeling in iets grotere gedeelten is die van ongeveer 154 sedarim (סְדָרִים) in de Biblia Hebraica. Seder (סֵדֶר) betekent orde of volgorde van rijen of reeksen. Deze indeling komt uit Palestina. Volgens deze Palestijnse traditie werd de Thora binnen drie jaar gelezen en de vele sedarim in de Thora dienden als cesuren van weken. In Babylonië waar men de Thora in één jaar las, deelde men deze eerste vijf Bijbelboeken in 53 of 54 cesuren van weken in. Een derde indeling in verzen is al bekend uit de tijd van de Talmoed. Deze indeling is in de zestiende eeuw na Christus doorgevoerd. Een vierde indeling is die in hoofdstukken. Deze indeling vanuit de Vulgata, vanaf de veertiende eeuw gebruikelijk, gaat terug op Stephen Langton, 1150-1228 na Christus³.

³ Zie Dr. C.C. de Bruin, Handboek der Kerkgeschiedenis, deel II, Den Haag, 1965, pagina 136.
zaterdag 23 juni 2018

Vocalisatie. De Masoreten moesten de vocalisatie en punctuatie van de consonantentekst van het Oude Testament vanaf het begin opbouwen. Dat deden ze vanaf de achtste eeuw na Christus. Immers de vaststelling van de consonantentekst met behulp van vocale letters (de zogenaamde leesmoeders of *matres lectionis*) was niet geheel bevredigend of consequent. Want het bleef mogelijk vele woorden op verschillende manieren te lezen. Joodse geleerden die zich met de tekst bezig hielden, heten *nagdanim* (נַגְדָּנִים) of *punctatoren*. Zij brachten de gevocaliseerde tekst tot stand.

De uitgave van Jacob ben Chajjim ibn Adonija die het omvangrijke Masoretische materiaal verzameld en systematisch geordend heeft in de tweede Blomberg-uitgave van het Oude Testament van 1524-1525 in Venetië is de zogenaamde *textus receptus*, de gezaghebbende gevocaliseerde tekst van het Oude Testament.

Wat zit achter deze vocalisatie? De Masoreten hebben zich afgevraagd hoe de Tenach moest worden gelezen en ook hoe het Hebreeuws precies moest worden uitgesproken. Ze waren ervan overtuigd dat men het Woord Gods moest lezen in de volmaakste taal die ze zich maar konden indenken. Deze grote belangstelling voor de uitspraak van het Hebreeuws is te verklaren uit de sterke invloed van de Karäieten waarover ik geschreven heb in hoofdstuk 1 van dit werk.

Het gebruik van vocale letters is zeer oud. Langzamerhand ontstonden verschillende systemen: het Babylonische, Palestijnse en Tiberische systeem. Vanwege onvolkomenheden van de eerste twee genoemde systemen kwam het Tiberische systeem tot ontplooiing. Want Tiberias werd een bloeitijd van de Masoreten onder invloed van de Karäieten van 789-930 na Christus. Hun belangrijkste vertegenwoordigers waren leden van de familie Ben Asjer. Het Tiberische systeem maakte een fijnere nuancering mogelijk tussen vocalisatie en accenten met als gevolg dat uitspraak en voordracht van de Bijbeltekst tot in het allerkleinste detail kon worden vastgelegd. Dit systeem werd later gezaghebbend.

Masora. Masora bevatten opmerkingen van de Masoreten over de tekst. Men onderscheidt opmerkingen aan de vier randen, de *randmasora*, en aan het slot van de Tenach, de *slotmasora*.

De *randmasora* worden onderverdeeld in *Masora parva* en *Masora magna*.

Masora parva, kleine Masora, zijn korte aantekeningen aan de randen en aan de zij-kanten van de tekst. De kleine Masora geeft opmerkingen over de uiterlijke vorm van de tekst om deze vorm onveranderd te bewaren en komt voor waar de tekst gemakkelijk aanleiding tot fouten kan geven.

Masora magna, grote Masora, zijn aantekeningen aan de bovenste en onderste rand van de tekst. De grote Masora zijn aanvullingen bij de kleine Masora. Vanzelfsprekend is grote voorzichtigheid geboden. In het algemeen dient men (volgens de exegeet Bengel in zijn "Gnomon") aan een moeilijker lezing de voorkeur te geven boven een makkelijke al staat elk geval op zichzelf.

Handschriften. Handschriften van de Tenach uit de tiende en elfde eeuw na Christus zijn zeer zeldzaam. We wezen al eerder in hoofdstuk 1 op de *Codex Leningradensis* en *Firkowitsj*. In de nieuwere geschiedenis van de Oudtestamentische tekst is de belangrijkste gebeurtenis de vondsten van Qumran aan de Dode Zee in 1947. Voorbeelden zijn : de Rol van Jesaja uit de eerste grot, de fragmentarische Rol van Jesaja uit de tweede grot, alsmede het commentaar op Habakuk.

Aan andere handschriften zoals *Papyrus Nash*, fragmenten uit de Geniza van Caïro en allerlei handschriften van de familie Ben Asjer ga ik in dit bestek voorbij al zijn ze belangrijk voor de verduidelijking van de Masoretische tekst. Wanneer het tekstkritisch apparaat in de *Biblia Hebraica* daar aanleiding toe geeft wat het Bijbelboek Spreuken betreft, ga ik er dieper op in.

Gedrukte uitgaven. De belangrijkste gedrukte uitgaven van de Tenach zijn de al eerder genoemde tweede Rabbijnse Bijbel van Jacob ben Chajjim ibn Adonija in Venetië, de zogenaamde *Bombergiana*. Naast de Hebreeuwse tekst worden de Aramese vertaling of *Targum* en de commentaren van gezaghebbende rabbijnen afgedrukt. Verder zijn nog de uitgaven te noemen van onder andere Joh. Heinrich Michaelis (1668-1738 na Christus) en van Benjamin Kennicott (1718-1783 na Christus).

Conclusie. De rollen, gevonden tijdens opgravingen in Chirbet Qumran die teruggaan tot de tweede eeuw voor Christus, bewijzen dat de Masoretische tekst hoewel deze ons is overgeleverd vanaf de tiende eeuw na Christus zeer betrouwbaar is overgeleverd en als gezaghebbend moet worden beschouwd. Het blijkt dat de Septuaginta waarover later meer minder betrouwbaar is dan gedacht omdat er aan de tekst is toegevoegd, wanneer men deze met de rollen en de Masoretische tekst vergelijkt. Zie Dr. L. Praamsma, "De kerk van alle tijden", deel I, Franeker, 1979, pag. 156-162.